

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Strategii de Comunicare în Politica Energetică a Uniunii Europene

- Limba română -

La sfârșitul războiului rece, modul de percepție a acțiunilor instituționale și implementarea politicilor europene a depășit caracterul tehnocratic, luând tot mai frecvent calea politică. De aici nevoia unei comunicări politice europene, la toate nivelurile. Doar că instituțiile europene de la Bruxelles lasă comunicarea pe seama Guvernelor, iar Guvernele o lasă pe seama Comisiei Europene și celorlalte instituții. Astfel comunicarea este una nesistematică, necoerentă, de moment și mai degrabă dinspre grupurile de interes din pricina unui interes momentan, secvențial și mai ales economic.

Contrar fluxului informativ și multiplicării instrumentelor de comunicare, Uniunea Europeană (UE) comunică haotic sau prea puțin. Cetățenii nu sunt informați despre cum se pot implica în dezvoltarea și implementarea politicilor europene, ceea ce împiedică progresele în domeniu și învâluie procesul decizional din capitala europeană în mister și complexitate.

Pe parcursul acestei teze de doctorat am analizat strategiile de comunicare specifice sectorului energetic, din perspectiva decidenților din mediul instituțional (instituțiile europene) și din sectorul privat, care prin acțiunile și natura activității profesionale contribuie la crearea, dezvoltarea și implementarea Politicii Energetice a Uniunii Europene.

Interogația de la care am pornit în elaborarea tezei de doctorat este: Care este cea mai eficientă strategie de comunicare folosită de majoritatea decidenților europeni în cazul Politicii Energetice a UE? În acest sens, teza de doctorat și-a propus să investigheze conținutul Politicii Energetice, tipul de mesaje și instrumentele de comunicare pe care decidenții europeni le folosesc pentru a comunica chestiunile energetice cetățenilor, și profilul comunicatorilor din Bruxelles.

Următoarele întrebări constituie interogațiile cercetării:

1. În contextul crizei de încredere, faptul ca cetățenii văd din ce în ce mai puțin rostul Uniunii Europene, poate amenința capacitatea UE de a governa și a pune în aplicare cu succes politicile sale?
2. Care este cel mai potrivit mesaj pentru ca Politica Energetică să-i intereseze pe cetățeni și să-i convingă ca nu este doar o politică de experți, ci un beneficiu real în

viața lor de zi cu zi?

Am optat pentru cercetarea calitativă, bazându-mă foarte mult pe cercetarea de teren, observația și analiza directă a procesului decizional și interacțiunilor dintre părțile interesate din Bruxelles. Perspectiva este una inovatoare, o combinație între ochiul de ziarist, curiozitatea unui cercetător și pragmatismului unei persoane care își desfășoară activitatea profesională în sectorul afacerilor europene din Bruxelles de cinci ani.

Lucrarea de cercetare se împarte în două părți, una teoretică (primele trei capitole) și una practică - chestionarul (capitolul patru). Urmând capitolul introductiv, al doilea capitol ("Comunicare de Bruxelles: artefact sau realitate?") explică felul în care Uniunea Europeană și mai ales instituțiile europene au început să comunice și cum s-a transformat această comunicare pe parcursul anilor în funcție de momentele importante din istoria UE. Al treilea capitol ("Politica Energetică a Uniunii Europene") prezintă abordarea europeană a sectorului energetic, în special eficiența energetică, și explică cine sunt și cum comunică actorii Politicii Energetice. Al patrulea capitol cercetează care sunt schimbările care ar trebui să aibă loc pentru că Politica Energetică să devină un proiect palpabil, cu beneficii reale pentru cetățeni.

Astfel, contextul cercetării îl constituie cele patru axe:

1. analiza reacției mai puțin pozitivă a cetățenilor față de UE;
2. analiza percepției asupra calității comunicării europene;
3. nevoia unei Politici Energetice;
4. nevoia unei comunicări eficiente privind Politica Energetică.

În planul comunicării europene, comunicarea politică a urmat construcția europeană, dezvoltându-se foarte intens după referendumul privind Constituția Europeană din anul 2005. Comunicarea nu este în sine o politică a Uniunii Europene. Politica de comunicare nu este reglementată prin tratate, dar decurge în mod direct din obligația Uniunii Europene de a explica funcționarea și politicile sale.

Pe parcursul anilor, Uniunea Europeană s-a dotat cu diferite politici sectoriale și transversale, de la pescuit la agricultură, de la industrie la consumatori, sănătate și mediu înconjurător, uitând de cele mai multe ori să explice eforturile sale politice în mesaje simple pentru cetățenii europeni. Astfel, din dorința de a uniformiza și a consolida acel "acquis communautaire", Uniunea Europeană s-a transformat involuntar într-o mașinărie tehnocrată, a detaliilor și procedurilor. Pentru a dirija toate aceste teme mărunte transformate în politici, UE

s-a dotat cu instituții și profesioniști, cei mai mulți fiind juriști sau economiști. În acest proces, crezând că e de ajuns să decidă că bărcile de pescuit trebuie să aibă aceeași dimensiune în toate statele membre, Uniunea Europeană a uitat să comunice, s-a instalat confortabil în birouri, a închis ușa și a crezut că cetățenii o vor înțelege și susține necondiționat.

S-a întâmplat efectul invers, și anume, cetățenii s-au îndepărtat, fie pentru că nu au înțeles cu se ocupă Uniunea Europeană sau pentru că s-au simțit excluși din procesul decizional. Și astfel, Uniunea Europeană s-a trezit cu un deficit democratic, cu cetățeni care nu mai găsesc rostul ei, care o sancționează prin absența la vot și non-implicare.

În consecință, UE s-a decis să comunice despre instituțiile europene crezând că cetățenii europeni nu înțeleg activitatea lor. Iar comunicarea a rămas focalizată pe aceste instituții și mai puțin pe rezultatul muncii lor și acțiunile care sunt cu adevărat relevante pentru viața de zi cu zi a milioanele de cetățeni europeni. Și pentru că această comunicare nu funcționa, instituțiile europene au simțit tot mai mult nevoia de a-și justifica existența și astfel, au comunicat din ce în ce mai mult, creând instrumente și instituții care să se ocupe doar de comunicare. Fără o strategie anume, rolul acestora era doar să comunice. Doar că instrumentele de comunicare nu au fost întotdeauna cele mai potrivite, iar teza de doctorat analizează cele mai importante inițiative în acest domeniu.

În scurt timp, acest decalaj între ce a ales UE să comunice și ce așteptau de fapt cetățenii de la ea, accentuat de criză economică, s-a transformat într-o criză a neîncrederii. Șomajul, închiderea unor companii în Europa, scumpirea prețurilor, au făcut ca cetățenii europeni să se preocupe din ce în ce mai mult de grijile zilnice. În tot acest timp, UE a continuat să comunice în același fel, iar cetățenii s-au îndepărtat considerând că Europa este departe de cotidian, de ceea ce le lipsește lor în realitate.

Teza de doctorat introduce următoarele concepte care ar putea reduce decalajul dintre cetățeni și Uniunea Europeană:

1. Uniunea Europeană are nevoie de o strategie de comunicare;
2. Uniunea Europeană are nevoie de un proiect politic cu beneficii reale pentru cetățeni;
3. Uniunea Europeană are nevoie de leadership la nivel local, național și european.

În ceea ce privește Politica Energetică, ea nu este deloc o chestiune care poate fi prezentată cu ușurință cetățenilor, consumatorilor. Fiind un concept "invizibil", de cele mai multe ori este transformată în bani/economii, kilowați, emisii de carbon sau locuri de muncă.

Mai există și argumentul sensibilizator, și anume luptă împotriva schimbărilor climatice, care este mai puțin convingător, greu de măsurat și puțin elitist.

Astfel, rolul decidenților europeni nu este deloc ușor: aceștia trebuie să îi convingă pe cetățeni ca eficiența energetică, de exemplu, nu este doar o chestiune teoretică dezbătută la Bruxelles în cadrul summit-urilor UE, ci o soluție pentru ca oamenii să consume mai puțin, în bani și în resurse naturale, și să trăiască mai sănătos. În cazul acestei teze de doctorat, mi-am propus să investighez cea mai optimă comunicare în ceea ce privește Politica Energetică.

Energia este una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă Uniunea Europeană astăzi. În primul rând, creșterea prețului electricității și dependența de importul de energie pun în pericol securitatea și competitivitatea Uniunii Europene. În timp ce prețurile energiei sunt din ce în ce mai mari, iar oferta pentru consumatori puțin variantă, siguranța aprovizionării cu electricitate și gaz trebuie garantată, iar investițiile în materie de tehnologii și infrastructuri încurajate. Politica Energetică este o politică nouă pentru Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, unii decidenți europeni afirmă că ea nici n-ar exista într-o formă pură, ci doar în relație cu alte politici.

De cele mai multe ori, Politica Energetică este privită ca o chestiune deosebit de sensibilă, de interes național, prin care unele state membre își propun să devină mai puternice și mai influente decât altele. Chiar dacă interdependența statelor în sectorul energetic este o caracteristică esențială, țările membre continuă să ia decizii unilaterale care de cele mai multe ori duc la creșterea fluctuației prețurilor la energie. În prezent, niciun stat membru nu poate asigura pe cont propriu aprovizionarea cu energie a cetățenilor, și mai ales la prețuri acceptabile. De aceea, teza de doctorat și-a propus să demonstreze că Politica Energetică ar trebui să devină în cea mai mare parte o competență comună a UE, dar cu siguranță nu sub sistemul instituțional și decizional de astăzi.

Având în vedere provocările cu care se confruntă, Politica Energetică nu își mai poate permite să ramână o politică strict națională sau europeană. În această lucrare de cercetare, Politica Energetică este tratată ca un subiect al relațiilor internaționale, o problemă globală care necesită soluții globale, un subiect care dictează în ultimii ani relațiile dintre statele europene și mai ales dintre acestea din urmă și restul lumii. Chiar dacă Politica Energetică este un proiect global, internațional, implementarea reușită a acesteia depinde foarte mult de sprijinul și participarea activă a actorilor locali, fie ca aceștia sunt actori politici sau simpli cetățeni.

Analiza Politicii Energetice a UE m-a ajutat să schițez câteva idei care o poziționează în contextul relațiilor internaționale, a procesului de decizie politic și a comunicării.

În contextul globalizării, statele membre au devenit prea mici pentru a dirija Politica Energetică, Uniunea Europeană fiind mult mai potrivită să o facă. Astfel, Politica Energetică nu mai poate fi tratată ca o politică internă, ea ține de domeniul relațiilor internaționale. Mai mult, Politica Energetică nu influențează doar mediul înconjurător, ci mult mai multe domenii precum securitatea, transportul, politica de sănătate și cea socială, politica externă, etc.

În ceea ce privește felul în care actorii politici decid Politica Energetică, putem spune că sectorul energetic este un domeniu foarte politizat, care poate avea efecte clare și imediate asupra cotidianului cetățenilor; de aici tendința actorilor politici de a transforma comunicarea energetică în argumente electorale. Diferit de obiectivele politice care sunt stabilite pe termen scurt, obiectivele energetice trebuie să fie de lungă durată. Chiar dacă liderii europeni plasează Politica Energetică la centrul UE, iar ideea de proiect politic energetic prinde contur, actorii politici locali sunt cei care joacă cel mai important rol în dezvoltarea și implementarea acesteia.

Cu privire la comunicare, teza de doctorat demonstrează că actorii care comunică Politica Energetică nu sunt experți în comunicare, de aceea ei comunică într-un limbaj tehnic, specific mediului afacerilor europene din Bruxelles. Mai mult, instituțiile europene au păreri și comunicări diferite în ceea ce privește Politica Energetică. Cel mai bun exemplu de comunicare neadecvată și inefficientă este în cazul eficienței energetice, unul dintre obiectivele UE în materie de energie: acest obiectiv este imposibil de îndeplinit și din cauza lipsei de comunicare cu cetățenii, care nu înțeleg cum și de ce ar trebui să reducă consumul de energie. În plus, deciziile privind Politica Energetică se iau la nivel național, iar comunicarea se face la nivel european. De aici decalajul dintre ce au nevoie cetățenii și comunicarea mecanică, generalistă, de legitimare a instituțiilor europene în sectorul energetic.

Astfel, cercetarea scoate în evidență faptul că Politica Energetică a fost mereu segmentată, iar comunicarea la fel. Cea mai puternică strategie de comunicare a luat forma lobby-ului și în acest caz vorbim despre marile companii care își apără interesele economice. Comunicarea socială și politică lipsește în cazul Politicii Energetice.

Teza de doctorat dezvoltă ideea potrivit căreia UE are nevoie de o abordare integrată, un mesaj pe înțelesul tuturor care să cuprindă toate aspectele Politicii Energetice: de la sănătate la confort, prețuri scăzute, pace, securitate, generații viitoare, emisii de dioxid de carbon, topirea ghețarilor etc. În acest fel, Politica Energetică are toate șansele să devină noul proiect politic al Uniunii Europene, urmând exemplul Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului fondată în 1951.

În plus, se impune o nouă abordare, una care să pună accentul pe mai multă integrare

și solidaritate, iar primul obiectiv de urmat în acest sens este finalizarea pieței comune a energiei.

În ceea ce privește mesajul energetic, cercetarea de față demonstrează că Politica Energetică ar trebui să devină un proiect palpabil, cu beneficii reale pentru cetățeni; în acest sens, ar trebui să se producă schimbări majore în ceea ce privește mesajele care i-ar putea motiva pe cetățeni să se implice pentru o Europă durabilă și mai aproape de ei.

Pentru a întări și verifica rezultatele cercetării, am chestionat 60 de actori cheie ai procesului decizional din sectorul energetic în Bruxelles despre rolul comunicării în crearea, dezvoltarea și implementarea Politicii Energetice în Uniunea Europeană.

Rezultatele analizei m-au ajutat să concluzionez că Politica Energetică a UE are nevoie de o viziune integrată care să regrupeze diferite obiective (surse regenerabile, emisii de carbon, consum de energie, eficiență energetică, securitatea aprovizionării, prețul stabil), domenii (securitate, economie, mediu, transport, social, politic) și actori (instituții europene, ONG-uri, industrii, organizații umbrelă, actori politici locali, media europeană etc.). Abordarea integrată nu numai că ar facilita comunicarea beneficiilor directe cetățenilor, dar ar demonstra că Politica Energetică poate deveni proiectul politic de care UE are nevoie acum pentru a recâștiga încrederea cetățenilor.

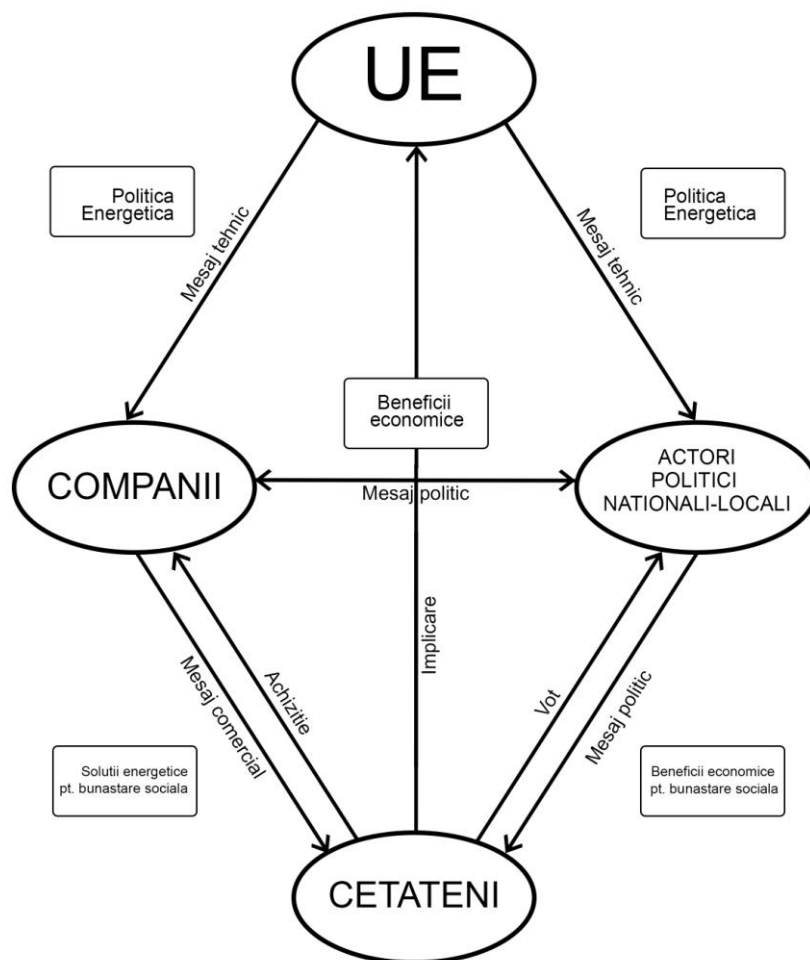
Teza de doctorat face câteva recomandări în ceea ce privește schimbările și îmbunătățirile necesare pentru ca mesajul european să ajungă la cetățeni și să devină relevant. În primul rând, cercetarea propune un model de comunicare în Politica Energetică a UE bazat pe raționamentul "Ce beneficii îmi poate oferi Politica Energetică?", fie că vorbim despre actorii politici naționali și locali, de companii sau de cetățeni. În modelul de comunicare propus mai jos, am încercat să explic următoarele:

1. Cine cui ar trebui să comunice pentru ca mesajul să fie ascultat?
2. Care este obiectul comunicării?
3. Cum ar trebui să fie realizată comunicarea pentru o implicare naturală și pentru a reduce decalajul dintre cetățeni și UE?

Această comunicare presupune două schimbări majore față de situația actuală: UE ar avea mai multă putere de decizie în ceea ce privește Politica Energetică, iar politicienii ar deveni responsabili pentru proiectul european. Propunerea se bazează pe competența actorilor locali de a comunica într-un limbaj simplu, pe înțelesul electoratului, beneficiile Politicii Energetice,

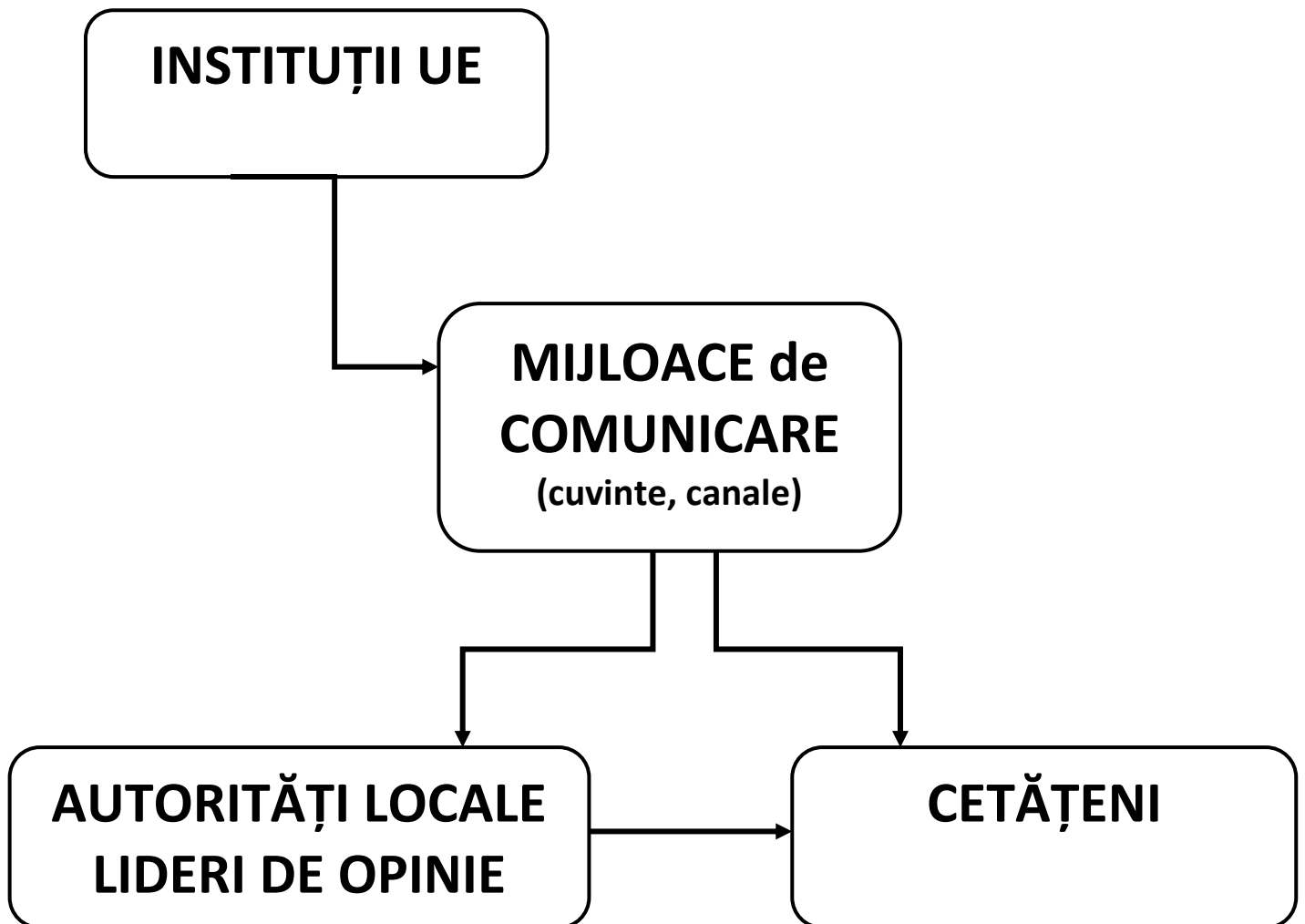
în special cele economice, cu referire la bunăstare, confort, sănătate. În acest caz, avem un interes clar pentru toate părțile implicate în procesul comunicării: politicienii doresc să câștige voturi și de aceea vor fi motivați să comunice cât mai bine beneficiile politicilor lor, companiile își doresc subvenții și beneficii economice pentru a crește investițiile, iar cetățenii își doresc să plătească mai puțin factura la energie și să trăiască bine.

Model de Comunicare în Politica Energetică a UE

Prezenta lucrare de cercetare scoate în evidență faptul că liderii locali și regionali sunt cei mai în măsură să comunice eficient Politica Energetică. Astfel, o strategie de comunicare a Politicii Energetice la nivel local ar fi foarte utilă. A doua propunere din teza de doctorat este una privind o strategie de comunicare a Politicii Energetice la nivel local și regional.

Strategie de comunicare a Politicii Energetice
la nivel local și regional

Cei patru ani de cercetare și analiză m-au ajutat să găsesc răspunsuri la cele două interogații principale, care stau la baza tezei de doctorat:

- Criza economică a încurajat o criză a încrederii. Cetățenii văd din ce în ce mai puțin rostul Uniunii Europene, iar acest fapt amenință capacitatea UE de a governa și a pune în aplicare cu succes politicile sale. Europa este considerată de cetățeni ca fiind prea departe, complicată, puțin relevantă și foarte tehnică.
- Politica Energetică a Uniunii Europene are nevoie de o viziune integrată bazată pe interacțiunea dintre decidenți, obiective și sectoare implicate. Politica Energetică nu se reduce la beneficii economice, ea influențează multe domenii - securitate, mediu, transport, social, sănătate, politic. Astfel, mesajul adresat cetățenilor ar trebui să cuprindă toate aceste aspecte, esențiale și real-benefice în viața de zi cu zi.

În ceea ce privește mesajul energetic, Politica Energetică ar trebui să devină un proiect palpabil, cu beneficii reale pentru cetățeni; în acest sens, ar trebui să se producă schimbări majore în ceea ce privește mesajele care i-ar putea motiva pe cetățeni să se implice pentru o Europă mai sustenabilă și mai aproape de ei.

Pe baza datelor culese cu ajutorul cercetării calitative și analizei de teren în special, am constatat următoarele patru chestiuni care stau la baza concluziei finale.

1. Uniunea Europeană este cea mai calificată pentru a apăra interesele energetice ale europenilor. Pentru că acest lucru să se întâmple, statele membre trebuie să înceteze să privească Politica Energetică ca pe o politică strict internă.
2. Actorii politici locali sunt pionii principali în dezvoltarea și implementarea Politicii Energetice; ei sunt de asemenea cei care cunosc nevoile cetățenilor și astfel pot adapta comunicarea europeană la realitățile locale.
3. O Piață Internă a Energiei poate oferi avantaje reale consumatorilor, de la prețuri scăzute la energie datorită competiției dintre companiile europene producătoare și furnizoare de energie, la securitatea energetică în cazul în care aprovizionarea cu energie dintr-o sursă este stopată (vezi cazul România-Rusia).
4. Realizarea obiectivelor energetice europene necesită implicare și responsabilizare cetățenească. În acest caz, interesul cetățenilor primează.

Rezultatele analizei m-au ajutat să concluzionez că Politica Energetică a UE are nevoie de o viziune integrată care să regroupeze diferite obiective (surse regenerabile, emisii de carbon, consum de energie, eficiență energetică, securitatea aprovizionării, prețul stabil), domenii (securitate, economie, mediu, transport, social, politic) și actori (instituții europene, ONG-uri, industrie, organizații umbrelă, actori politici locali, media europeană etc.).

Abordarea integrată nu numai că ar facilita comunicarea beneficiilor directe cetățenilor, dar ar demonstra că Politica Energetică poate deveni proiectul politic de care UE are nevoie acum pentru a recâștiga încrederea cetățenilor.

Cuvintele-cheie sunt: Uniunea Europeană, energie, comunicare, lobby, politici, cetățeni, consumatori, actori politici locali

Cuprins

1. INTRODUCERE	5
1.1. Formularea problemei și contextul cercetării	5
1.2. Metodologie	7
1.2.1. Motivarea utilizării cercetării calitative.....	7
1.2.2. Chestionarul	9
1.2.3. Lotul de subiecți investigați.....	12
1.2.4. Perioada de studiu	13
1.3. Interogațiile și obiectivele cercetării	14
1.4. Mulțumiri	15
2. COMUNICARE DE BRUXELLES: ARTEFACT SAU REALITATE?.....	16
2.1. Comunicare europeană: unilateralism și parteneriat	16
2.1.1. Comunicare "made in EU" – definiții.....	16
2.1.2. Strategii și instrumente de comunicare ale Uniunii Europene din 1951 până astăzi	18
2.1.3. Mai multă comunicare, mai puțini receptori	27
2.2. Rolul comunicării în crearea, implementarea și dezvoltarea politicilor europene	30
2.2.1. Inițiativa Cetățenilor Europeni	30
2.2.2. Noul spațiu public european	34
2.2.3. Comunicare corporatistă, un model de urmat?	41
3. POLITICA ENERGETICĂ A UNIUNII EUROPENE	50
3.1. Mediul în era globalizării	50
3.2. Think globally, act locally	53
3.3. Politica Energetică și agenda politică europeană: priorități și instrumente legislative	56
3.4. Cine sunt și cum comunică decidenții Politicii Energetice	76
3.5. O comunicare atractivă pentru o politică "plictisitoare"?	82
4. COMUNICAREA, ELEMENT CHEIE ÎN REALIZAREA OBIECTIVELOR ENERGETICE.....	93
4.1. Analiza chestionarului	93
4.1.1. Interpretarea cantitativă a rezultatelor chestionarului	95
4.1.2. Interpretarea calitativă a rezultatelor chestionarului: rolul actorilor politici locali	108
4.2. Nevoia unei abordări integrate la nivel european	112
4.2.1. Cazul României și Politica Energetică națională.....	112
4.2.2. Viitorul Uniunii Europene și proiectul energetic.....	118

4.2.3. Propunere privind modelul de comunicare în Politica Energetică a UE și strategia de comunicare la nivel local și regional	141
5. CONCLUZII.....	134
ANEXE.....	141
BIBLIOGRAFIE.....	149